

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7774>

Number: 70 , p. 531-545, Autumn I 2018

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / The Published Date

09.08.2018

20.09.2018

Yayınlanma Tarihi / Publication of Acceptance Date

30.09.2018

**BİR DEVRİMİN FETAL ÖLÜMÜNE İLİŞKİN OTOPSİ RAPORU:
MEHÂ HASEN'İN UMTİ SABÂHAN EYYETUHE'L-HARB
ROMANI**

*AUTOPSY REPORT ON THE FETAL DEATH OF A REVOLUTION: MEHÂ
HASEN'S OMTI SABAHAN EYYETUHE'L-HARB NOVEL*

Dr. Öğr. Üyesi Adnan Arslan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-000>

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami ilimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, adnanarslan81@hotmail.com

Öz

2011 yılında Suriye'nin Der'a ilinde, duvarlara Suriye rejimi aleyhine yazılar yazan çocukların karakolda alıkonulup işkenceye maruz bırakılmasına tepki olarak, Hama'da başlayıp akabinde diğer Suriye illerine sıçrayan halk gösterileri, birkaç ay içerisinde kanlı bir iç savaşa dönüşmüştür. O tarihten günümüze kadar on binlerce sivilin ölümüne ve milyonlarca insanın yurtlarını terk etmesine neden olan bu iç savaşın, siyasi ve askeri sonuçları hakkında pek çok akademik çalışma yapılmıştır. Ancak yaşanan iç savaşın sonuçları sadece siyasi ve askeri olmakla sınırlı değildir. İç savaşın; milyonlarca Suriyelinin savaş ortamından uzaklaşarak Suriye içinde güvenli bölgelere ya da Suriye dışında komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmaları sonucu entegrasyon sorunu ile karşı karşıya kalması, aynı aile üyelerinin çatışan kesimler arasında farklı tarafı tutmalarından dolayı aile içi anlaşmazlıklar yaşanması ve bazı Suriyelilerin başta rejim karşıtı hareketlere taraf olup daha sonra muhaliflerin tavırlarından rahatsız olarak hiçbir tarafa destek vermeyip güven bunalımı yaşayan bir kesimin ortaya çıkması gibi birçok sosyal sonucu olmuştur. Bu çalışma, Suriyeli roman yazarı Mehâ Hasen'in *Umti sabâhan eyyetuhe'l-harb* romanında yansıtılan bu sosyal sorunları ve devrimin başarısız oluşundaki arka planı ele alacaktır. Girişte, Suriye iç savaşının dünden bugüne nasıl başlayıp ve geliştiğine dair bilgi verilecektir. Birinci bölümde, Mehâ Hasen'in hayatı ve romancılığına değinilecektir. İkinci bölümde ise, *Umti sabâhan* romanında, Suriye'de yaşanan iç savaşın yol

açtığı sosyal sorunlar ve devrimin akamete uğramasındaki etkenler başlıklar halinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Modern Arap Romanı, Suriye Romanı, Suriye İç Savaşı, Mehâ Hasen

Abstract

In 2011, in Syria's Der'a province, the public protests that started in Hama and then leaped to other Syrian provinces in response to the children who had written against the Syrian regime on the walls were detained and tortured at the police station, turned into a bloody civil war within a few months. Many academic studies have been conducted on the political and military consequences of this civil war, which led to the death of tens of thousands of civilians and the abandonment of millions of people from that day to day. However, the results of the civil war are not limited to being political and military. Civil war; the fact that millions of Syrians have to migrate away from the war environment and have to migrate to safe areas in Syria or to neighboring countries outside of Syria have to face the consequential integration problem and that the same family members are involved in family disputes due to their different sides among the conflicting sectors and that some Syrians are especially against anti- then it became a social endeavor like the emergence of a part of the people who did not give support to any side and suffered a crisis of confidence, uncomfortable with the attitudes of the opponents. This study will address these social problems reflected in the Syrian novel writer Mehâ Hasen's novel Umti Sabahan Eyyetuhe'l-Harb and the background of failure of that revolution. In the introduction, information will be given on how the Syrian civil war started and developed from today. In the first chapter, the life and novelty of Mehâ Hasen will be mentioned. In the second chapter, the social problems caused by the civil war in Syria and the factors affecting the revolution's failure will be discussed.

Key Words: Modern Arap Novel, Syrian Novel, Syrian Civil War, Meha Hasen

GİRİŞ

2010 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa zamanda Mısır ve Libya gibi diğer ülkelere sıçrayan sokak olaylarından gelen haberlerde, özellikle bir kare dikkat çekmekte idi. Halk hareketlerinde haber kanalları, duvarlara spreylen boya ile yazılmış الشعب يريد إسقاط النظام "Halk rejimi alaşağı etmek istiyor" cümlesini, özellikle tekrarlar ekranlara yansıtıyordu.¹

Yaşanan olayların, on yıllardır siyasi baskılara ve ekonomik sıkıntılara maruz kalan halkın feryadının öfkeli bir ifadesi olduğunu somutlaştırması açısından bu cümle manidar bir slogan olmuştur.²

serüvenini anlatan resimli bir makalesine başlık yapmıştır. Bkz:

http://www.kalamonreview.org/files/articles/pdf-xo2ZqR-2-2-Hussam_Himlawi.pdf (Erişim: 09.08.2018).

¹ Arap ülkelerindeki halk hareketlerinin sembolü haline gelen bu cümle Arapların toplumsal hafızasında kazındığı gibi Arap entelektüelleri arasında da yaygın bir kullanıma sahip olmuştur. Mısırlı tiyatro oyuncusu ve yazar Ahmed Sabri Gabbâşî "eş-Şa'b yürüd iskâta'n-nizâm" başlıklı kitabında, Arap ülkelerindeki rejim karşıtı sokak gösterilerinin gidişatı üzerine kaleme aldığı makaleleri derlemiştir. Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu müsteşarı Lübnan asıllı Edîb Nî'me, aynı sloganı bir makalesinin başlığında kullanmıştır. Bkz: <http://www.annd.org/data/item/cd/aw2012/2012/pdf/abic/two1.pdf> (Erişim: 09.08.2018). Yine Mısırlı sosyalist gazeteci Hüsâm Himlâvî sembol sloganı, Hüsnu Mübârek rejimine karşı başlatılan 25 Ocak devriminin

² 1. Dünya savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin dağılması ile savaşın kazanan tarafları olan itilaf kuvvetleri (İngiltere ve Fransa) arasında Skyes-Picot anlaşması mucibince savaş ganimeti olarak paylaşılan Ortadoğu Arap ülkeleri daha sonra bağımsızlığına kavuşmuştur. Ancak kurulan bu ülkelerde yönetim, sömürgeci ülkelerle işbirliği içerisinde olan siyasi bir elite devredilmiştir. Dolayısıyla kurulan bu ülkelerde "bağımsızlık" bölgeden çekilen İngiltere ya da Fransa'nın hoşnut olacağı çerçevede bir bağımsızlık olmuştur. Kendi halkına karşı baskıcı bir tutum izleyen totaliter Ortadoğu rejimlerinde, siyasi baskılar uygulanmış ve insanlar hakları ve bireysel özgürlükler kısıtlanmış ve seçimler gayr-ı şeffaf ve göstermelik olmuştur. Demokratik haklardan mahrum bırakılan halkın problemlerinin üzerine bir de ekonomik sorunlar eklenince 2010 yılında Arap baharı olarak bili-

2010 Aralıkta Tunus'ta olayların ilk fitilinin ateşlendiği tarihten kısa süre içerisinde dinamo etkisi ile diğer Arap ülkelerine yayılan halk ayaklanmaları³ göreceli olarak geç kabul edilebilecek bir tarihte -Mart 2011 de- Suriye'ye sıçramıştır.⁴

Suriye'nin güneyinde yer alan Der'a ilinde, haberlerde gördüğü slogan cümle "halk rejimin yıkılmasını istiyor" ifadesini duvara yazan birkaç çocuğun, ailelerine teslim edilmek yerine karakolda tırnaklarının sökülerek işkenceye maruz bırakılması, Ortadoğu'yu kasıp kavuran alevlerin Suriye'ye sıçraması için yeterli olmuştur.⁵ Kısa zamanda barışçıl halk gösterileri tüm ülkeye yayılmıştır. Halkın meşru taleplerine orantısız güç kullanarak karşılık veren Suriye rejim güçleri, on binlerce insan yığınının üzerine ateş açmış ve ülkeden her gün yüzlerce ölüm haberi gelmiştir. Daha sonra ordudan değişik rütbe ve teçhizatla kitleler halinde kopmalar yaşanmış ve ülke artık bir iç savaşın içine girmiştir.⁶

Suriye'de yaşanan iç savaşın artçıları, sadece ülke içerisinde sınırlı kalmamış, ABD ve Rusya gibi güçlerin müdahalesi ile küresel bir kriz haline gelmiştir. Radikalizm, Şii-Sünni kutuplaşması, sınırların değişmesi, bölgesel rekabet ve vekâleten savaş ve Suriyeli mülte-

nen halk hareketleri patlak vermiştir.

³ Konur Alp Koçak, "Yasemin Devrimi'nden" Arap Baharı'na Tunus", *Yasama Dergisi*, 22, s. 26.

⁴ Ufuk Ulutaş, Halid Hoca, *Suriye Devrim mi, Bölünme mi?*, Seta (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı), Mayıs, 2014, s. 6. 2010 yılından itibaren bazı Arap ülkelerinde baş gösteren halk olaylarına uluslararası literatürde "Arap baharı" denmiştir. Üzerinden geçen yaklaşık sekiz yıllık süre içerisinde bu ülkelerde meydana gelen olumsuzluklar yaşananların bir bahar olarak nitelendirilmesini sorgulatar hale gelmiştir. Bu itibarla bu çalışmada "Arap baharı" ifadesi özellikle kullanılmamıştır.

⁵ Necdet Özçelik, *Insurgency Or Terrorism: Dilemmas From The Syrian Civil War 2011-2015* (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017.

⁶ Abdülkadir Şen, *Suriye Askeri Muhalefeti*, ORSAM, Rapor No: 202, Ekim 2015, s. 5.

ciler ve güvenlik sorunları gibi uluslararası bir sorun olma hüviyetine dönüşmüştür. Bu sorunlar ülkemizde pek çok akademik çalışmaya konu olmuştur.⁷ Bu çalışmalar daha ziyade uluslararası ilişkiler ve güvenlik eksenli araştırmalardır. Suriye krizinin neden olduğu sosyal sorunlara yeterince dikkat çekilmediği görülmektedir.⁸

Suriye halkının bu krizde karşılaştığı problemler, akademik çalışmalardan ziyade Suriye halkının derin yaralarına ayna tutan Suriye romanlarında ele alınmaktadır. Suriye'de yaşanan iç savaş konu alan birçok roman, savaşın acı hatıralarını gün yüzüne çıkartmaktadır.⁹

Geçmişte Fransız işgaline karşı top-

⁷ Bu çalışmalar için bkz: Ufuk Ulutaş, Halid Hoca, *Suriye Devrim mi, Bölünme mi?*, SETA Analiz, Mayıs 2014, sayı: 95; Atilla Sandıklı, Ali Semin, *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*, BİLGESAM, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 52, İstanbul, 2012; Çağatay Özdemir, "Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?" *Bilgi* (33), 2016 Kış; Mithat Arman Karasu, "Suriye'deki İç Savaşın Çevresel Kökenleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 3, Temmuz 2017; Oytun Orhan, "Suriye İç Savaşı ve Ortadoğu'da Güvenlik", *Ortadoğu Analiz*, Temmuz-Ağustos, Cilt: 6, Sayı: 63; Şafak Kaypak, Muzaffer Bimay, "Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, 2016; Coşkun Topal, "Suriye İç Savaşı ve Uluslar arası Düzen", *KTU SBE Sos. Bil. Derg.* 2015 (9); Can demir, *Suriye'de Kara Kışa Dönen Arap Baharı: Küresel ve Bölgesel Güçlerin Yönetimindeki Vekalet Savaşı* (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018.

⁸ Az da olsa son yıllarda bu tür araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Örneğin; Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye sığınan Suriyeli ailelerin çocuklarının savaş ortamında yaşadıkları travmatik duyguları, çocukların çizmiş oldukları resimler üzerinden değerlendiren bir araştırma yapılmıştır. Serap Buyrgan, Yelda Usal, "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli İlkokul Öğrencilerinin "Savaş" Kavramına Yönelik Resimlerinin Analizi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 68 (Yaz/2018).

⁹ Bu romanların biçim ve şekil bakımından genel bir değerlendirmesi hakkında bkz: <https://www.alaraby.co.uk/.../الرواية السورية في حارة الحرب> (30. 07. 2018)

yekûn omuz omuza direnen ve Fransızları ülkeden kovarı Suriye halkının¹⁰, bugün rejime karşı silahlı direnişte çekinceli davranması ve rejime karşı savaşıan gruplara katılmayıp ülkelerini terk etmelerinin sebeplerini gördüğümüz bu romanlarda, hâkim hava doğal olarak trajedidir. Filistin romanının, İsrail'in 1948 yılında Filistin topraklarını işgal ederek yaklaşık bir milyon Filistinliyi vatanlarından etmesi sonucu yaşanan mülteci sorununu ana tema alması gibi¹¹ Suriye romanı da benzer bir şekilde büyük ölçüde "mülteci sorunu"nu trajedinin merkezine almıştır. Başta Suriye'ye komşu ülkeler Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Irak olmak üzere Avrupa ve diğer Batı ülkelerine iltica eden Suriyelilerin kamplarda, kaçak yollardan Yunanistan'a oradan diğer Avrupa ülkelerine gitmek için bindikleri botlarda vs. karşılaşmış oldukları sorunlar 2011 sonrası Suriye romanının sık işlenen izlekleri olmuştur.¹²

¹⁰ Mehmet Akif Okur, "Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası", *Bilgi*, Kış, 2009, Sayı: 48, s. 146.

¹¹ Filistin insanının 1948 İsrail işgali karşısında yaşadığı trajediyi, modern romanın sunduğu imkânları kullanarak başarılı bir şekilde yansıtan Gassân Kenefâni "direniş" edebiyatının öncü romancılarından olmuştur. Yine Filistin asıllı çağdaş kadın romancı Cihâd er-Racebî, romanlarıyla Filistin halkının işgal sonrası çektiği çileli hayatı ustaca dramatize etmiştir. Bugün Suriye insanının ülkelerinde yaşanan iş savaştan ötürü maruz kaldığı çok yönlü sorunlar Filistin insanının o tarihlerdeki dramından çok da farklı değildir. Dolayısıyla Filistin romanlarında görülen iltica, ölüm, yangın, yaralanma, işkence, evsizlik, ailelerin dağılması, iç çekişmeler vb. birçok benzer konular iki ülke edebiyatında da yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Filistin romanı hakkında ayrıntı için bkz: Ayat Abu al-Yakîn, *Seher Halife'nin İlk Aşkım Adlı Romanı*, (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015; Ceyna Kılınç Abdelmotaleb, *Filistinli Edebiyatçı Cihad er-Recebî'nin "Len Emûte Sudan" Adlı Romanının İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016; Haifa Majadly, İbrahim Yılmaz, "Filistin Edebiyatında Kimlik Sorunu", *İLTED*, 46 2016/2.

¹² Suriye savaşının darmadağın ettiği bir ailenin dramını ele alan "Cidâriyyâtu's-Şâm", iç savaşı ganimete çevirmeye çalışan organ mafyalarının varlığından haberdar etmeyi amaçlayan "İbratu'r-ru'b, savaşta yaşanan korkunun felsefi analizlerini sunan "Cennetu'l-

1. UMTİ SABÂHAN EYYETUHE'L-HARB (GÜNÜN AYDIN OLSUN EY SA-VAŞ)

"Roman yazmak için yaratılmışım" diyen yazar Mehâ Hasen,¹³ 1966 yılında Halep'te dünyaya gelmiştir. Halep Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olan Hasen, 1995 yılında ilk romanı, *sîratu'l-âhari'l-lâ mü-tenâhi* (Sonsuz Ötekinin Biyografisi) kaleme almıştır. Sonrasında sırasıyla; 2002 yılında *Cudurânu'l-haybeti'l-a'lâ* (En Yüksek Hüsrânın Dvoarları), 2009 yılında *Terâ*

İlu'l-adem (Yokluğun Ezgileri), 2010 yılında *Hablun sirrî* (Gizli İp), 2011 yılında *Benâtu'l-Berârî* (Yaban Kızları), 2012 yılında *Tubûlu'l-hubb* (Aşkın Davulları), 2014 yılında *er-Rivâyât* (Hikayeler) ve *Nefaku'l-vücûd* (Varlığın Tüneli), 2016 yılında "Mitro Haleb (Halep Metrosu) ve son olarak da 2017 yılında *Umti sabâhan eyyetuhe'l-harb* romanlarını telif etmiştir.¹⁴

Bu romanlar içerisinde çalışmaya konu olan son romanı *Umti sabâhan'ı ise*, 2011 yılında patlak veren Suriye iç savaşında ailesinin yaşadığı sorunlara tahsis etmiştir. Eser, 14 bölümden oluşmaktadır. Eserin içeriği incelendiğinde bu eserin yazarın otobiyografisi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yazar, kendine özgü bir bakış açısı geliştirerek Halep'te çocuklarının özlemi içerisinde vefat etmiş olan annesi ve Avrupa ülkelerinde sığınmacı olarak ülke ülke savrulan kardeşi Hüsâm'ın dilinden, Suriye iç savaşının ağır koşullarını aktarmıştır. Patlamalar ve ölü sayılarının istatistiğini veren haberlerden ve Suriye'de çıkar mücadelesi veren küresel güçlerin analizini yapan akademik çalışmalardan farklı olarak "aydınlatılmamış ayrıntılara"¹⁵

berâra" gibi pek çok roman, savaşın tuvali üzerinde Suriyelilerin yaşadığı trajediyi yansıtmaya çalışmaktadır.

¹³ www.aljazeera.net/news/.../4/.../الأديبة-مهاسن-خلقت-لأرو (Erişim: 30.07.2018)

¹⁴ <https://www.abijad.com/author/2192834560/%D9%85%D9%87%D8%A7-%D8%AD%D8%B3%D9%86/books> (Erişim: 31.07.2018).

¹⁵ Yakup Çelik, "Tarih roman ilişkisi-tarihi romanda kişiler", *Bilgi* 22 (Yaz), (2002), s. 113.

girmiş, annesi ve kardeşinin dilinden olayları aktardığı bölümlerde kimi zaman 3. Tekil, kimi zaman da doğrudan yazara dönerek 2. tekil şahsın anlatımına başvurmuştur.¹⁶ Yazar bu çoklu bakış açısı anlatım tekniği ile otobi-yografik bir romana bakış açısı çeşitliliği kazandırmıştır. Anlatı, yazarın aynı anda kendisi, annesi ve kardeşinin hayat hikâyelerini ele almakta ve savaşın dağınık vaziyette bulunan sorunlarını bir aile özelinde tipikleştirmektedir. Yaşanan dram her ne kadar bir ailenin dramı olarak anlatılsa da aslında sorun, tüm Suriye'nindir. Yazarın Suriye sorununu bireyselliğin dar çerçevesinden çıkararak milli bir sorun olarak göstermeye çalışması onu çoklu bakış açısı kullanmaya sevk etmiştir denilebilir.

Halep doğumlu olan yazar, anne babası, dört erkek ve iki kız kardeşiyle beraber doğup büyüdüğü Halep şehrine özlem duymaktadır. Zira kendisi Suriye'de olaylar daha henüz başlamadan Fransa'ya göç etmiştir. Annesi ve bir erkek kardeşi Halep'te kalmıştır. Diğer kardeşleri ise savaş sonrası Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerine mülteci olarak bir oradan bir buraya savrulup durmuştur. Nihayetinde annesi de bir süre sonra vefat etmiştir. Esad rejimine taraf olan kardeşi Halep'i terk etmemiş ancak evleri yerle bir olmuştur. Roman, 14 bölümde ailenin yaşa-

muş olduğu trajediyi modern roman tekniklerini kullanarak dramatize etmektedir. Bu çalışma, romanda ele alınan iç savaşın olumsuz sosyal sonuçlarını başlıklar altında ele almaktadır.¹⁷

2. İÇ SAVAŞTA ESERİN OBJEKTİFİNE TAKILAN SOSYAL SORUNLAR

2.1. Paramparça Birlikler (Şahıs Kadrosu)

Yazarın Lüeyy, Mâhir, Âmir ve Hüsâm adında dört erkek ve Sühâ ve Nâile adında da iki kız kardeşi bulunmaktadır. Mâhir Hollanda'ya, Âmir Finlandiya'ya, Hüsâm ise önce İsviçre olmak üzere daha sonra birçok Avrupa ülkesine iltica etmiştir. Lüeyy ise, Halep'i terk etmemiş annesi ile beraber orada kalmayı yeğlemiştir. Kız kardeşi Sühâ İsviçre'ye iltica etmiş, Nâile ise, Türkiye'de kalmıştır. Yazarın annesinin tüm erkek ve kız kardeşleri Halep'ten kaçarak Almanya ve Belçika gibi Avrupa ülkelerine sığınmışlardır. Halep'teki evleri Suriyeli silahlı muhalifler tarafından askeri mevzi olarak kullanıldığı için rejim bombardımanına hedef olmuş ve yerle bir edilmiştir. Eşi ve beş çocuğu ile evden ayrılmak zorunda kalan Lüeyy, dış elbiselerini giymeye dahi imkân bulamadan yarı çıplak bir halde muhaliflerin olmadığı güvenli başka bir mahallede soluğu almıştır. Lüeyy'in diğer kardeşi Hüsâm ise, koyu bir Özgür Suriye Ordusu mensubu olmuştur.¹⁸ Hüsâm'ın ÖSO mensubu arkadaşları, abisinin rejim taraftarı olduğunu anladıklarından dolayı Lüeyy'i ölümle tehdit etmiştir. Diğer gittiği mahallede de güvende olmadığını anlayınca bombardıman sonucu evleri tamamen kullanılmaz hale gelmiş olanlar için rejimin tahsis ettiği üniversite yurduna ailesiyle beraber yerleşmiştir.¹⁹

¹⁶ Geleneksel romanda ve 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar da modern romanda baskın olan hâkim ve birinci şahıs bakış açıları ile anlatıma karşılık, geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren ikinci kişili anlatıcı ve bakış açısına sıklıkla yer verilmeye başlanmıştır. Meral Demiryürek, "Türkiye dışında yazılan teori kitaplarında ve yapılan kurgusal metin incelemelerinde ikinci kişili anlatıcı ve bakış açısından (second person narrator and second person point of view) sıklıkla söz edilmektedir." ifadesiyle bu tür bir bakış açısına son yıllarda, özellikle olay örgüsünde kopukluğa dayalı anlatımı benimseyen postmodern romanda yer verildiğine işaret etmektedir. Demiryürek'e göre ikinci kişili anlatıcıya gösterilen bu eğilim "kurgusal

metinlerde birtakım yeni ve sıradışı anlatı teknikleri" arayışıyla ilgilidir. Meral Demiryürek, "Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2 (2013), s. 136.

¹⁷ Mehâ Hasen, *Umti sabâhan eyyetuhe'l-harb*, Mensûrâtü'l-mutavassit, Milan, 2017.

¹⁸ Özgür Suriye Ordusu çalışmanın kalan kısmında kısaca ÖSO olarak zikredilecektir.

¹⁹ Hasen, a.g.e., 12.

Romanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği gibi Mehâ, Suriye rejimine muhalif biridir. Rejimin Suriye’de muhaliflerle savaşma adına sivil insanları nasıl hedef aldığını anlatacak ve Esad rejiminin barbarca katliamlarından bahsedecektir. Ancak gördüğümüz kadarıyla yazar, bu savaşta kardeşi gibi bilfiil savaşa dâhil olmamış Esad taraftarlarının da yaşanan çatışmalarda mağduriyet yaşamış olduklarına ve ölüm tehdidi aldıklarına dikkat çekmektedir.

Yazar, kardeşi Lüeyy ile aralarında savaştan dolayı dargın olduklarını ifade etmektedir.

“Benim kardeşim bu kitabı hiç okumayacak biliyorum. Zira onun ne benimle ne de benden gelecek herhangi bir haberle hiçbir alakası yok artık.”²⁰

Yazar, annesinin dilinden kaleme aldığı bölümlerde tüm çocuklarının ve kardeşlerinin kendisini Halep’te yapayalnız bırakıp gitmelerine sitem etmektedir. Yazarın kendi iç dünyasında Suriye’den ayrılmış olmasının ıstırabını hissettiğimiz bu bölümlerde derin bir iç yanış ve matem havası okunmaktadır. Anne ise Halep’te kuşatma altında bombaların korkusu altında evinde parasını ödediği elektrik ile ancak televizyondan Türk dizilerini izleyerek savaş ortamının korku dolu atmosferinden bir parça kurtulabilmektedir.²¹

Roman, iç savaş sebebi ile sadece akrabalık ilişkilerinin değil, kadim komşuluk ilişkilerinin dahi kimi zaman geçici felce uğradığından bahsetmektedir. Yazarın annesinin yıllardır kapı komşuluğunu yapan Zeynep, Mehâ’nın annesinin evine gelerek su isteyen rejim güçlerinden birine istediğini vermesinden dolayı onunla tartışmış ve sen de “Şebbîha”sın diyerek onu azarlamıştır.²² Yaşanan iç savaşta ister silahlı muhalif unsurlar

olsun ister rejim güçleri olsun halk bir taraf tutmak zorunda kalmıştır.²³ Tarafsızlığın mümkün olmadığı bu iç savaşta en önemsiz bir hareket dahi bir tarafın hedefi olmak için kanıt olabildiğine ve bu durumun eline silah almaktan çok uzak kadınlar arasında dahi sosyal bir soruna dönüştüğüne işaret edilmektedir.

Yazar, savaşın aile ve komşuluk ilişkilerini darmadağın ettiği gibi etnik ayrımcılık fitnesinin de savaştan dolayı körüklendiğini ifade etmektedir.²⁴ Zira yazarın ailesi, köken olarak Afrin ilçesindedir. Yıllar önce Afrin’i bırakarak Halep’in Halidiye mahallesine yerleşen aile, yıllarca bu mahalledeki tek Kürt kökenli aile olarak ömür geçirmiştir. Aile fertlerinden olan Hüsâm, etnik olarak Kürt olmasına rağmen mahalle sakinleri arasında etnik olarak kendini hiç farklı hissetmemiştir. Arap komşularından olan çocukluk arkadaşları ile o derece samimi komşuluk ilişkileri gelişmiştir ki kendini Arap olarak bilmiş ve etnik ayrımcılık nedir hissetmemiştir. Nitekim rejim karşıtı gösterilerde aktif rol almış, hangi etnik unsurdan olursa olsun dikkat etmeksizin canı pahasına özgür Suriye için devrimci gruplarla omuz omuza durmuştur. Ancak Halep’te barışçıl gösterilerin yerini silahlı mücadele aldığı ve Kuzey Suriye’de PKK/PYD’nin Suriye devriminden bağımsız bir şekilde Kürt devleti kurma girişimlerine başladığı tarihten itibaren Hüsâm, dava arkadaşı olarak bildiği arkadaşlarının Arap, kendisinin ise bir Kürt olduğunu hissetmeye başlamıştır.

²³ Aynı eser, 202.

²⁴ İç savaşta etnik farklılığın körüklenecek toplumun belirli kesimlerinin birbirlerine düşürülmesi olgusuna, 2003 sonrası Irak romanında da rastlanmaktadır. Iraklı çağdaş roman yazarları İbrâhim Selâme ve İn’âm Keçecî gibi pek çok yazar Mehâ Hasen gibi, kendi ülkelerinde –dış mihrakların fitnesiyle– aevlendirilmek istenen etnik nefrete dikkat çekmektedirler. Diğer taraftan 1975-1990 arası yaşanan Lübnan iç savaşında da dış güçlerin tahrikiyle uçuruma sürüklenen Lübnan’da dahili fitnelerin Lübnan romanında yerini aldığı görülmektedir. Nitekim Suriye asıllı ünlü Gâde es-Semmân, bu olgu üzerine *Kevâbîsu Beyrût* romanını kaleme almıştır.

²⁰ Hasen, *a.g.e.*, 13.

²¹ Hasen, *a.g.e.*, 131.

²² Suriye’de rejimin, muhalifleri bastırmak için ordunun yanında savaştan paramiliter güçlere “şebbîha” denmekte idi. Sami Eker, “Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 46.

"Benim aidiyetim Araptı. Ben Arapça konuşuyorum; bu dilden ve Araplarla olan ilişkilerimden hoşlanıyorum. Arapların arasında doğrum ve büyüdüm ben. Onlarla beraber okula gittim. Beraber yaramazlıklar yaptık. Onlarla aramızda hatıralarımız ve maceralarımız oldu. Mahallede o denli alakam ne halamın ne de akrabalarımın çocukları ile olmuştur. Biz mahalledeki tek Kürt kökenli aile idik. Bize Kürt olmamız itibariyle asla muamele etmiş değiller. Komşu çocuklarından farklı biri olduğumu hiç hissetmedim. Hatta annem bizimle Kürtçe konuştuğu zaman garip bir halet hissederdim. Başka biri oluverirdi birden. Fakat (muhalif gruplardan biri tarafından) tutuklanmam beni sarstı. Sadece Kürt olduğum için beni tutukladılar. Gösteriler başladığından bu yana gösterilere katılmış olmam onlar için hiçbir şey ifade etmedi. Tüm gayretlerimi bir kenara attılar. Hâlbuki olayların başladığı tarihten beri kendilerine yardım elini uzattığımı, hayatımı tehlikeye attığımı kişiler Kürt değildi. Kürtler için hiçbir şey yapmadım ben. Fakat daha sonra başıma gelenlerden dolayı şoka uğramıştı. Sadece Kürt olduğum için neredeyse öldürülecektim. Bana bu şekilde davranmaları bana bir Kürt olduğumu hatırlattı. Kürt arkadaşlarla tanıştım. Kürt bir kıızı sevdim ve onunla evlenmeye karar verdim. Etnik aidiyetimi tekrardan sorgulamaya ihtiyaç hissettim. O güne yanlış düşündüğümü ve aslında bir Arap olmadı-

ğımı fark ettim. Hâlbuki ben Arap ile Kürt arasında fark gözetmezdim. İşte bu devrimle beraber gerçekleşti. Onlardan farklı olduğumuzu devrim bana öğretti."²⁵

Hüsâm'ı en çok yaralayan da kendisini sadece "Kürt" olduğu için tutuklayıp işkence eden ekibin başındaki Ebû Arap denilen şahsın şu ifadeleri olmuştur: "Sus! Kim dedi sana gösterilere çık diye?!"²⁶

Hüsâm, büyük bir pişmanlık hissetmiştir. Suriye devrimini, bir grubun sadece kendi malı gibi görmesi onun devrime olan güvenini sarsmıştır. Arap milliyetçisi olan Baas Partisi, on yıllarca Suriye'de bizzat Araplara en büyük düşmanlık yaptığı halde o bir Kürt olarak Araplarla omuz omuza Suriye rejimine karşı direnmiştir. Ancak gelinen bu noktada hamasi duyguları tamamen sönmüş, devrime olan inancı ve sevgisi tükenmiştir. "Devrimin karar vericileri ve yol haritasını çizenler Ebu Arap gibi kimseler ise bu benim devrimim değil!" diyerek yolunu tamamen onlardan ayırmıştır.

2.2. Özgürlük ve Eşitlik Yolunda Harap Olan Evler

Romanın üzerinde özellikle durduğu bir husus da "ev"dir. Yatağımızın, mutfağımızın ve banyomuzun olduğu, sığındığımız, dinlendiğimiz, huzur bulduğumuz evimiz ne büyük bir nimetmiş; yazar bunu edebi bir dille ifade etmeye çalışmaktadır. Belki de çoğu zaman farkında bile olmadığımız evimiz nasıl bir ilahi ihsanmış bunu anlatmak istemektedir:

"Ev, yatak ve örtü demektir. Güvenli duvarlar arasında güzel düşler görerek uyumaktır ev. Sizi soğuktan, korkudan koruyan bir korunaktır. Ev kapalı bir mekâna girmen, orada selametini huzurunu his-

²⁵ Hasen, a.g.e., 244.

²⁶ Hasen, a.g.e., 244.

*sedebilmendir. Başkasından korun-
duğun bir yerdir ev. Aksi ise korku-
dur; evsizlik tehlikedir.”*

Yazar ev hakkında bu değerlendirmelerde bulunduktan sonra Suriyelilerin yaşamış olduğu şaşkınlık ve hayal kırıklığını şöyle ifade etmektedir:

“Suriyelilerin uzun süren özgürlük ve eşitlik hayallerinden sonra düşleyeceği şey sadece ev olacaktır. Suriyeliler adalet, hak ve hürriyet konularında o büyük düşüncelerinden feragat edeceklerdir. Sadece kendilerini korkudan emin kılacak herhangi bir yerde ‘güvenlik’ arayacaklardır.”²⁷

Evde güvenli bir şekilde yaşamamanın nimet oluşunu bize anlatmak isteyen yazar, annesinin dilinden yaşanan maddi imkânsızlıklara da temas etmektedir. Kuşatma altında bulunan Halep’te gaz bulamadıkları için yemek pişirme imkânı dahi bulamamışlardır. Bir tüp gazın fiyatı on katına çıkmıştır. Ateşin ne büyük nimet olduğunu anlayan anne, domates ve yumurtanın hayalini kurmaktadır.²⁸

2.3. Muhaberatın Etkisi

Yazar, kardeşi Hüsâm’ın dilinden Halep’te rejim karşıtı gösterilerin ilk başladığı günlere geri dönmekte ve ilk başlarda Halep gençlerinin gösterilere katılma heyecanı ve korkusunu ele almaktadır. Uzun yıllar boyunca halka korku salan rejim, Halep’teki gençlerin gösteriler düzenleyerek ülkenin dört bir tarafına direniş ruhunu yaymalarına engel olamamıştır. Bu gösterilerde, önceleri polis müdahaleleri olmuş, ancak göstericilerin sayısı oldukça fazlalaşınca tutuklamaların faydası olmadığını gören güvenlik güçleri taktik değiştirmiştir. Göstericilerin üzerine doğrudan ateş etmenin uluslararası hukuk nezdinde kendini çok zor durumda bırakacağını düşünen Suriye rejimi, göstericiler arasına kimliğini gizleyen muhbirler sokmuştur. Bu muhbirler aynı bir gösterici gibi rejim karşıtı gösterilere katılıyor ve sonrasında bu katılanları

polise ihbar ediyordu. Daha sonra bu göstericilerden bir kısmı adreslerinden gözaltına alınarak karakola götürülüyordu. Ağır işkencelere maruz bırakılan bu kurbanlardan gösterileri organize eden ve rejim karşıtı faaliyetlerin başını çeken kimselerin isimleri isteniyordu. Yazarın aktardığına göre tahammülü imkânsız bu işkenceler sonunda işkence gören şahıslar, polislerin istediği isimleri vermek zorunda kalıyordu. Dolayısıyla gösterilere katılanların üzerine doğrudan ateş etmek yerine göstericileri adreslerinden alarak daha büyük gösterilere baştan engel oluyorlardı.

Bu bilgiler ışığında yazar, Suriye istihbaratının halkın arasına bu derece nüfuz etmiş olma bilgisini vererek Suriye’de rejim karşıtı olmanın ne kadar zor olduğu kanaatini paylaşmaktadır denilebilir. Rejimle mücadele ederken istihbarat mensupları hiç tahmin bile edilemeyecek kimseler eliyle sizin en gizli bilgilerinize ulaşmaktadır. Bu durum rejim karşıtı kitlelerin çevresine olan güvenlerinin daha baştan sarsılmasına neden olmuştur. Kitlesele direnişin motive gücü olan kolektif güven duygusu on yıllarca ahtapot halini almış bir istihbarat ağının alt yapı gücüyle erkenden bastırılmıştır.²⁹

2.4. Silahlı Mücadelenin Bedeli

Hüsâm, Halep’te rejim karşıtı gösterilerde bulunmuş ve gösterilerde bulunanlara yönelik Facebook hesabı üzerinden kamuoyunu aydınlatıcı bilgiler paylaşmıştır. Gösteriler esnasında vurularak öldürülenler, karakollarda ve cezaevlerinde işkence altında can verenler, kaybolup kendisine ait hiçbir haber alınamayanlar, günlük elektrik kesintileri, rejim güçlerinin yapmış olduğu baskınlar ve kontrol noktaları gibi birçok konuda paylaşım yapmıştır. Onun bazı arkadaşları bizzat silahlı mücadeleye girmesine karşılık Hüsâm, eline silah almaktan kaçınmıştır. Bunun sebebi yazarın ifadesine göre annesi ve onunla birlikte yaşayan bekâr kız kardeşinin başına rejim güçleri tarafından bir şey gelme korkusudur. Zira Suriye’de rejim güçleri, rejim karşıtı faa-

²⁷ Hasen, *a.g.e.*, 14

²⁸ Hasen, *a.g.e.*, 132.

²⁹ Hasen, *a.g.e.*, 112.

liyetlerde bulunan kimselerin tespiti halinde aranan kişinin annesi ve kız kardeşleri de dâhil olmak tüm fertlerini karakollara götürerek işkence hatta cinsel tacizde dahi bulunuyordu. Aile fertlerinin başına bir bela gelme korkusu Hüsâm'ı silahlı mücadeleye girmekten çekindirmiştir. Yazarın, Hüsâm'ı romanında "tipik" bir karakter olarak ele almadığı aşikârdır. Ancak kardeşinin silahlı mücadeleye girmekten çekinme sebebinin sadece Hüsâm'a mahsus bir durum olmadığı da anlaşılmaktadır.

Suriye'de barışçıl gösterilerin namluların hedefi olması bir kenara, yaralı durumda olanlara ne maksatla olursa olsun yardım etmek dahi suç kabul ediliyordu. Yaralılara yardım ettiği tespit edilen isimler anında tutuklanıyor ve teröristlere yardım ve yataklık etme suçundan dolayı sorgusuz sualsiz işkenceye maruz kalıyor ve sonrasında kendisinden herhangi bir haber alınmıyordu.³⁰

2.5. Savaşın Zorlukları

Yazar, romanında kendine özgü bir anlatım tarzı ortaya koymuştur. Halep'te vefat etmiş olan annesinin gözlerinden Suriye'deki yaşananları dile getirmiştir. Annesinin vefatından sonra sanki hayatta imiş gibi onun yaşadığı muhtemel sorunları yine onun dilinden birinci tekil şahsın anlatımı ile ifade etmiştir.

Annesi, yaşadığı evinin bombardıman sonucu yerle bir olmasından sonra güvenli olduğunu düşündüğü bir köye gitmiştir. Ancak şeker hastalığından dolayı bu köyde rahat edememiş ve oğlunun yanına Beyrut'a dönmüştür. Beyrut'ta oğlunun yanında kendini eğreti gibi hissetmesine neden olan ailevi sorunlardan dolayı tekrar Halep kırsalına geri gelmiştir. Yolda aracı sürekli farklı milis gruplara ait olduğu anlaşılan kimseler tarafından sürekli durdurulmuştur. Aracı durduruların bir kısmının dilini dahi bilmemektedir. Arapça konuşmayan bu insanların tavırları anne-

nin dikkatini çekmiştir. Suriye'de rejimle yaşanan kimselerin arasında ana dili Arapça olmayan kimselerin varlığına dikkat çekmekle Suriye'de en başta Suriye halkı için mücadele veren kesimlerin arasına Suriye dışı unsurların karıştığı imasında bulunmaktadır. Bu durum da meseleyi, vatan meselesinin dışına çıkararak mücadeleyi gayr-ı milli hale getirmiştir.³¹

Suriye iç savaşının diğer bir zorluğu, gençlerin geçimlerini temin etmek için güvenli bir iş ortamı bulamamaları idi. Yazarın kardeşi Hüsâm, Der'a ilinde tank sürücüsü olarak askerliğini tamamladıktan sonra Halep'e geri dönmüştü. Taksi şoförlüğü yapma ümidi ile ehliyet almıştı. Ehliyetini aldıktan sonra taksicilik yapmaya başlamış ancak iç savaş çıkınca bu mesleği terk etmek zorunda kalmıştı. Zira taksiciler, şehrin farklı noktalarında konuşlanmış keskin nişancıların hedefi oluyordu. Rejime ve diğer muhalif gruplara ait kontrol noktalarının sayısı o kadar artmıştı ki bir mahalleden bir mahalleye gitmek için onlarca kontrol noktasını aşmak gerekiyordu. Diğer taraftan rejim milisleri olan "Şebbihâ"lar taksiye biniyorlar ve ücret ödemedeniyorlardı. Şehir eşkıyaları gibi davranan Şebbihâların sayısının artması üzerine artık taksicilik yaparak para kazanmak imkânsız hale gelmiştir.³²

Savaşın diğer bir zorluğu Halep'te çatışmaların arasında kalan annenin dramatik bir şekilde açlığa doğru sürüklenmesi olmuştur. Suriye'den gelen açlıktan ölüm haberlerinin sebebini gördüğümüz bu sahnede, Halep'in batı yakasına sebze sevkiyatının muhalifler tarafından durdurulmuş ve sebze yüklü kamyonların kasasındaki sebzeler yerlere dökülmüştür. Bu işi yapanlara neden bunu yaptıkları sorulduğunda ise, kamyonun gittiği bölgenin rejime bağlı bölge olduğu gerekçesini öne sürmüşlerdir. Romanın diğer kısımla-

³⁰ Hasen, *a.g.e.*, 128.

³¹ Hasen, *a.g.e.*, 22.

³² Hasen, *a.g.e.*, 83.

rında anlatıldığı gibi rejimin muhaliflerin elindeki bölgelerin sivil halkına karşı uygulamış olduğu gayrı insani tavırlar, zaman zaman muhaliflerin tarafında da görülmektedir.³³

Suriye rejim ordusundan askeri mühimmat ve teçhizatlarıyla ayrılan farklı rütbeli askeri personelin oluşturduğu ÖSO mensupları kontrol altına aldıkları bölgelerde sıklıkla kontrol noktaları kurmuşlardır. Özellikle Suriye'nin güneyinde hâkim olan ÖSO mensupları, Türkiye'ye giriş çıkış yapan Suriyelilerin pasaportlarına kendilerine ait mühür ve kaşe vurmakta idiler.

Yazarın yaşlı ve tek başına Halep'te yaşam mücadelesi veren annesi, evinin yerle bir olması sonrası Türkiye'ye akrabalarının yanına gitmek istemiştir. Kuzeyden karayolu ile Gaziantep'e gitmesinin imkânı yoktur; son derece hasta ve oldukça yaşlıdır. Kendisine Beyrut üzerinden Türkiye'ye havayolu ile gitme seçeneği kalmaktadır. Ancak bu seçenek de tehlikelidir. Zira daha önce karayolu üzerinden Türkiye'ye giriş yapmış bu yaşlı kadının pasaportunda ÖSO'ya ait mühür bulunmaktadır. Suriye rejimi böyle bir pasaport sahibini acımadan cezalandırma yoluna gitmektedir. Yaşlı kadının yapabileceği tek şey "pasaportu kaybettim" diyerek yalan söylemesi ve yeni pasaport çıkartması olmuştur.³⁴

Yazarın annesi, iç savaş sonrası şehir savaşları yaşayan Halep sokaklarında bölge bölge konuşlanmış keskin nişancıların hedef gözetmeden sokaktan her geçen; kadın olsun, çocuk olsun ateş açtıklarından bahsetmektedir. Annesi ölümden korkan bir insan değildir. Ancak kendisine isabet edecek bir kurşunun ağır yaralaması sonucu ömür boyu yatalak hale gelmesi ve bakıma muhtaç duruma düşmesi onu korkutmaktadır. Halep'te elinden geldiği kadar başkalarına yardım etmeye çalışan bu kimsesiz kadının bir anda yatağında başkaların yardımına ihtiyaç duyacak hale gelmesi, onu sokağa çıkmaya korkar hale

getirmiştir.³⁵

Halep'te aileler savaşın getirdiği hayat pahalılığı gibi ekonomik sıkıntılar karşısında tek dayanakları yurt dışındaki akrabalarının Western Union aracılığı ile gönderdikleri paralar olmuştur. Savaşın şiddetlenmesi ile yurt dışı para transferleri de zorlaşmıştır. Zira rejime ait bölgelerdeki kontrol noktalarında bulunan askerlerin bir kısmı akrabalarından yurt dışında olanları tespit ettikleri zaman onlara "muhalifin akrabası" kuşkusu ile bakıyorlardı. Dolayısıyla akrabası yurt dışında olanlar her ne kadar muhalif gruplarla alakası olmasa da zan altında kalarak tutuklanma ve işkence görme korkusu ile kontrol noktasındaki bu askerlere "haraç" vermek zorunda kalıyordu.³⁶

2.6. İşkence Altında Öldürülen Gençler

Yazar, okuyucusunu Suriye'yi terk ederek Türkiye ve oradan da diğer Avrupa ülkelerine sığınmalarının haklı hayati gerekçelerle olduğuna inandırmak istemektedir. Eğer savaş olmasaydı ne pahasına olursa olsun doğup büyüdükleri toprakları terk etme heveslisi olmadıkları düşüncesini vermek istemektedir. Bu yüzden Suriye'de iç savaş başladıktan sonra Halepli komşularının başına gelen ve ölümlerle sonuçlanan işkence haberlerine yer vermektedir.

"Aman Allahım! Komşularımız çocuklarının cinayete kurban gitmelerine nasıl tahammül edebildiler. Ziyâ'nın oğlu Said Hassûn, ilk çocuğu, daha henüz 18 yaşına girmeden öldürüldü. Fikriye'nin oğlu Yüsr, Hüsam'dan iki yaş küçük, öldürüldü. Ne Ziya ne de Fikriye oğullarının cesetlerini bile göremediler. Fakat Merrâvî'nin karısı Adliye, bir tek o oğlu Cemal'in cesedini görebildi. Halbuki Cemâl, ilk oğlu, Yunanistan'da yaşıyordu ve olaylarla hiçbir alakası yoktu. Sadece ailesini

³³ Hasen, a.g.e., 123.

³⁴ Hasen, a.g.e., 152.

³⁵ Hasen, a.g.e., 197.

³⁶ Hasen, a.g.e., 201.

ziyaret etmek için gelmişti. Ne var ki abisi kaçak Mervân'ın rejim aleyhine gösterilerde bulunduğu için onun yerine onu polis tutuklamıştı. Abisinden intikam almak için ona karakolda işkence yapmışlardı. İşkence altında suçsuz öldürdüler çocuğu. Çocuğun cesedini ailesinin gözleri önünde fırlatıp attılar. Sonrasında da işkence sonucunu öldürüldüğünü hiç kimseye söylememeleri için tehdit ettiler. Size de aynısını yaparız diyerek Cemâl'in babasını ölümle tehdit ettiler. Adamcağız oğlunun cenazesini kimseye haber vermeden öyle gizli saklı defnetti.³⁷

Suriye'de silahlı mücadeleyi çok zor hale getiren diğer bir unsur da rejimin muhaliflerin safında yer aldığı tespit edilen kişilerin tüm aile fertlerini hatta akrabalarını tutuklama yöntemi izlemiş olmasıdır. Bundan dolayı yazarın annesinin yaşadığı mahalle sakinleri, artık hızlı bir şekilde mahalleyi boşaltmaya başlamışlardı. Silahlı mücadele ile doğrudan ilişkisi olmayanlar dahi mahallelerini birer birer boşaltarak daha uzak bölgelere göç etmek zorunda kalıyorlardı. Zira herkesin uzaktan yakından rejim tarafından aranan bir akrabası bulunabiliyordu. Tutuklanma ve işkenceye maruz kalma sebebi olarak yeterli olan bu durum, rejime karşı eline silah almayı zor hale getiriyordu. Zira bir gencin eline silah alıp sahaya inmesi kendi aile fertlerini hatta tüm akrabalarını tehlikeye maruz bırakması anlamına geliyordu. Anlaşılan rejim, silahlı eylemlere ve rejim karşıtı gösterilere katılmayı en aza indirmek için böyle bir yöntem izliyordu. İnsanlar kendi başlarına da bir şey gelmemesi için en yakınındaki gençleri ikna etmeye çalışıyorlardı. Rejim tutuklama ve işkence uygulamada sınır tanımayıp kadınlara da türlü türlü cinsel tacizlerde bulunduğu için bu

tutum, silahlı mücadeleye katılmak isteyen erkeklerin çekinceli davranmasına neden olmuştu.

2.7. Mültecinin Gözünden İsviçre

Hüsâm, bir Suriyeli olarak daha öncesinde İsviçre'yi hayalinde epey abartmış olduğunu ancak orada mülteci olarak kalmaya başladığında anlayabilmiştir.³⁸ Zira İsviçre'deki sığınma kamplarında mültecilere yönelik yaklaşım hiç de bu gelişmiş ve müreffeh ülkenin adına yakışır bir şekilde değildir. Yetkililerle ilk mülakat kampa yerleştikten altı ay sonra mümkün olmuştur. Bu altı aylık süre içerisinde Hüsâm'ın hiç de beklemediği şekilde sevimsiz yaklaşımlara şahit olmuştur. Kamp yerleşim yerlerine tamamen uzaktadır. Kampın yakınlarında ihtiyaç duydukları şeyleri satın alabilecekleri herhangi bir dükkân mevcut değildi. Kampta hastane ya da herhangi bir sağlık merkezi bulunmamaktaydı. En kötüsü de kamp yetkilileri ile iletişimi sağlamak için tercüman da mevcut değildi. Yetkililer sığınmacılarla –anladıklarını bildikleri halde- sadece İsviçre dili ile konuşmaktaydı. Hatta ona öyle geliyordu ki dünyadan tamamen tecrit edilmiş bu kamp Halep'teki yaşamlarına benziyordu. Saldırı korkusuyla başlarını çıkaramadıkları evlerine benzer bir şekilde idi bu kamp.

Hüsâm, Suriye'de yaşadıkları travmanın atlatılabilmesi için kampta kendilerine anadillerinde psikoterapi uygulanacaklarını sanıyordu ki, beklediğinin tam tersine ne bir mesleki ilgi ne de bir uzman gözetimi görebilmişti. Kamp en yakın yerleşim yerine 12 kilometre uzaklıkta bulunup mülteci kampından ziyade cezaevini andıran bir hale sahipti. Kamp yetkilileri ile iletişimi sağlayacak herhangi bir tercüman bulunmadığı için acil bir tıbbî müdahale gerektirecek sağlık sorunu yaşamaktan korkuyorlardı. Yazar, Suriye'den ayrıldığından ve bu kampa geldiğinden dolayı hiç memnun değildir. Zira Suriye'de kendi

³⁷ Hasen, a.g.e., 46.

³⁸ Hasen, a.g.e., 53.

vatanında hissetmiş olduğu “izolasyon” duygusunu burada da yaşamaktadır.³⁹

Hüsâm’ın kampta bulunma zorunluluğu yoktu. Ancak İsviçre devletinin kendisine vermiş olduğu maddi destek o kadar azdı ki Gutenberg ve Stocholm şehirlerine gitme imkânı olmasına rağmen kamptan dışarı çıkmıyordu. Zira kendisine verilen mülteci yardımı bu şehirlere ulaşım için dahi ancak yeterli geliyordu. Bu da bir tür zorunlu ikamete mecbur edilmek gibi bir şeydi.⁴⁰

Yazar Hüsâm’ın gözünden İsviçre’deki mülteci kampından izlenimler aktarmaktadır. İsviçre şehirlerinden tamamen izole edilmiş bu kampta cezaevi benzeri bir hayat sürmektedirler. Türkiye tecrübesi de olan yazar İsviçre ile Türkiye arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar Türk halkı ile iç içe yaşayabiliyordu. Tramvay’a, otobüse binebiliyor; sahibi Türk olan dükkânlardan yiyecek alabiliyor ve Türklerle iletişim kurarak onlardan Türkçe bir şeyler öğrenebiliyordu. Fakat İsviçre’de ise henüz ikamet belgesi almamış olan bir Suriyeli için bu durum neredeyse mümkün değildir.⁴¹

2.8. Mülteci Kampından İlginç Notlar

Yazar, kardeşi Hüsâm’ın gözünden mülteci kampına dair notlar aktarmaktadır. Kampta farklı ülkelerden gelen sığınmacılar, farklı kültür ve eğitim seviyelerine ait kimselerdir. Bu kampta gerçekten savaşın mağduru olup ülkesinden ayrılanlar olduğu gibi savaş koşullarını istismar ederek Avrupa’ya yerleşmek için savaşı fırsata çevirenler de bulunmaktaydı. Bunlardan bazıları Suriye rejimine hiçbir muhalefeti olmayıp Esad taraftarı olanlar, bazıları da Suriye vatandaşı olup Suriye’de hiç yaşamamış kimselerdi. Diğer taraftan radikal gruplara ait kimseler de bu kampta görünmekteydi. Hüsâm kampta İranlıların bulunduğunu ve Suriyeli mültecilerden

hiç hoşlanmadıklarını da ifade etmiştir.⁴²

Kampta hiçbir şey yapmadan elleri kolları bağlı bir vaziyette esir gibi durmaktan dolayı Hüsâm’ın canı çok sıkılmıştır. Mülteci sayısının çokluğundan ve mülakatların ağır işlemeden dolayı aylarca bu kampta hiçbir şey yapmadan beklemek zorunda kalmıştır. Gün içinde sürekli Facebook hesabından yaşadıkları mahalle hakkında çevresinden bilgiler almaktadır. Her geçen gün daha fazla evin saldırıların hedefi olması, yıllarını geçirdiği mahallenin adım adım harabeye dönüşmesi onu kahretmektedir. Can sıkıntısından bir an kurtulurum ümidi ile sarıldığı Facebook, onun elemi daha da artırır bir hale gelmiştir. Zira çocukluğunu geçirdiği o güzel Halep’in günden güne daha fazla enkaz yığını haline geldiğini an be an takip etmek ruhi ıstırabını artırmakta idi.⁴³

2.9. Suriye Muhalefetinin Olumsuz İmajı

Yazar, ÖSO’nun ilk teşekkül ettiği aylarda halkın özellikle de çocukların gözünde ne denli büyük bir kahramanlar ordusu olduğundan bahsetmektedir. Halk, zorba bir rejimin karşısında kahramanca ortaya çıkan bu direniş ordusuna ilk zamanlarda büyük bir ilgiyle ve beklentiyle bakmış, yıllardır çektikleri zulüm karşısında bu oluşumu büyük bir hayranlıkla karşılamıştır. Bu orduyu mazlum ve mağdur Suriye halkının kurtarıcısı olarak görmüşlerdir. Ancak daha sonraları halkın kurtarıcı gözüyle baktığı bu gayr-ı nizami ordu, zamanla kendi aralarındaki ihtilaflardan dolayı eski itibarını kaybetmeye başlamıştır.⁴⁴ Devrimle hiçbir alakası olmayan şahsi hesaplaşmalar yaşanması, düne kadar kendilerinden büyük bir beklenti içinde olan kesimlere korku vermiştir.

Yazar halkın yaşadığı bu korku halini

³⁹ Hasen, *Umti sabâhan*, 78.

⁴⁰ Hasen, *Umti sabâhan*, 85.

⁴¹ ÖSO’nun halk nezdindeki itibarının zayıflamasında sosyal medyanın da etkisinin olduğu düşünülebilir. Bu konudaki bir araştırma için bkz: Berna Berkman Köşelerli, “Yeni Medyanın Çatışma Çözümleyiciliği Rolü: Suriye Krizi Örneği”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 56 (2017/ Bahar III).

³⁹ Hasen, *a.g.e.*, 54.

⁴⁰ Hasen, *a.g.e.*, 56.

⁴¹ Hasen, *Umti sabâhan*, 68.

bir örnekle sahnelendirmektedir:

“Basit bir örnek. Hâlid’in kardeşi olan Abdülhâlik Hayyâtî. Onun Kefer Hamrâ köyünde bir nişanlısı vardı. Nişanlısını görmek için bu köye geldiğinde, köyde kelimenin tam anlamıyla seferberlik hali ilan edilirdi. Tam da rejim mensuplarından önemli bir ismin köye geldiği günlerdeki gibi. Korumalar ve doçkalı silahlarla donatılmış araç konvoyu ile köye girerdi. Korumalar evlerin çatılarına çıkardı. Korkudan ne olup bittiğini anlamayan köylüler pencerelerin kenarlarından olup biteni izlerdi. Tüm köy onun nişanlısını ziyaret etmek için geldiğini anlardı. Adam sanki Beşşâr Esad’mış gibi davranırdı. Bu insanlar henüz daha yönetime gelmemiş kimselerdi ancak ülke kontrolünü tamamen ele geçirmiş gibi davranırlardı. İnsanlara para ve silahla hâkim olmuş kimseler gibi.”

Grupların kendi içindeki ayrılımları ve gruplaşmalar o dereceye varmıştı ki her köyün ayrı bir yönetimi vardı. Her köy ya da mahallenin başındaki kimseler diğer mahalle ve köylerin denetimini ele almak için birbiriyle çatışmaya başlamışlardı.

Yazarın kardeşi Hüsâm’ın gözündeki aktardığı bir analize göre ilk başta sadece Suriye halkının zorba bir rejimin istibdadından kurtarma sloganı ile başlayan bir devrim hareketi, daha sonra bölge halkından olmayan kimselerin sürece dâhil olması ile bulanık bir hale gelmiştir. Radikal tekfirci grupların etkisinin çok kısa zamanda geniş bir alana yayılma göstermesi sonucu Hüsâm, kendisini hiç beklenmedik bir şekilde radikal grupların mahkemesinde bulmuştur. Kendisi, Kürt ol-

duğu için “mürted”⁴⁵ suçlaması ile karşı karşıya kalmıştır.⁴⁶ Romanın ilerleyen bölümlerinde de görüldüğü gibi Hüsâm, silahlı muhalif grupların haksız yere mal edinme, bireysel intikam peşinde koşma, devrim adına adam öldürme ve Daeş gibi radikal tekfirci gruplara angaje olma gibi “Suriye devrimi” kimliğinden çok uzak vakalara şahitlik etmiştir.⁴⁷

Hüsâm’ın bir dönem tereddütsüz bir şekilde rejim karşıtı hareketler safında aktif olarak yer almasına karşılık daha sonra gerçekleştirilmek istenen devrime olan güveninin sarsılmasındaki dramatik değişim, başarılı bir şekilde yansıtılmıştır.

SONUÇ

Suriye iç savaşının olumsuzluklarından dolayı ülkelerinden ayrılarak Türkiye’ye sığınan yaklaşık 5 milyon Suriyelinin her birinin ayrı bir göç serüveni bulunmaktadır. Çoğu kez “savaştan kaçma” genellemesi ile özetlenen bu göç dalgalarının ayrıntılarında ne tür sıkıntıların, ayrılıkların, ailevi sorunların, mecburiyetlerin saklandığı akademik çalışmaların ulaşabileceği konulardan olmasa gerek. Belki de savaş olmasa, ülkelerini terk eden Suriyelilerin büyük çoğunluğunun aklından bile geçmeyecek bu “kaçış hikâyesi”nin, ayrıntılara dokunmayı çok seven romanın konusu olması, bir Arap romanı eleştirmeni olan bu makalenin yazarını çok da şaşırtmamıştır.

Babası Kürt, annesi yarı Arap olup küçüklüğünden beri Halep’te Sünni Araplar arasında yaşayan roman yazarı Mehâ Hasen, *Umti Sabâhan eyyetuhe'l-harb* romanında bir kaçışın hikâyesini kendi perspektifinden vermek istiyor. Hemen bütün aile fertlerini, kardeşlerini dünyanın dört bir tarafına hallaç pamuğu gibi savuran Suriye iç savaşında

⁴⁵ Reşit bir Müslüman’ın herhangi bir baskı olmaksızın iman esaslarının tamamını ya da bir kısmını inkâr etmesine ridde, bu şekilde dinden çıkan kimseye de “mürted” denilmektedir.

⁴⁶ Hasen, *a.g.e.*, 182.

⁴⁷ Hasen, *a.g.e.*, 194.

yaşam mücadelesi veren ve vatanında gurbette imiş gibi vefat eden annesine karşı vefasızlık duygusuna kapılıyor. Savaş boyunca ve nihayet son nefesinde yanında durmadığı annesine ve evladı gibi gördüğü kardeşine karşı vefa duygusunu, onlara romanında “anlatıcı” rolü vermekle tatmin etmek istiyor. Savaşın, sıradan bir Suriye ailesine nelere mâl olduğunu anlatmak arzu ediyor. Ülkelerini terk eden milyonlarca Suriyelinin gidişlerinin “kaçış” değil, acı bir “mecburiyet” olduğuna inandırmak istiyor. Bu mecburiyeti yansıtırken sıra dışı bir anlatım tekniği ile vefat etmiş olan annesine ve hasreti ile yandığı kardeşine savaşın hatıralarını anlatırıyor. Suriye’de yaşananların, cepheye şehit olmak için can atılan bir “hak-batıl” savaşı olmadığına ve olayların, kimin ne için öldüğü ya da öldürdüğü belli olmayan bir fitneye dönüştüğüne inandırmak istiyor. Özellikle Türkiye gibi inanılmaz sayıda Suriyeliyi ağırlayan ülke halklarına şöyle sesleniyor: “Mecburduk.”

Kanaatimizce eser, içeriğine ve yazılış amacına uygun bir biçim çerçevesinde sunulmuştur. Son yıllarda roman yazarları tarafından sıklıkla tercih edilen ikinci tekil şahsın bakış açısı ile anlatıya inandırıcılık kazandırılmıştır. Savaşı bilfiil yaşamayan roman yazarının hayal dünyasında savaş ortamı, vefat etmiş annesinin anlatımıyla tasvir edilmiş, iki ateş ortasında kalan mağdur bir kesimin dramı Halepli bir aile özelinde yansıtılmıştır. İdeolojik yorumlardan kaçınmaya çalıştığı anlaşılabilir yazar, rejim muhalifi oluşunun etkisinde kalarak zaman zaman raporlama üslubu ile uzun değerlendirme ve yönlendirmelerde bulunmuştur.

Eserin başlığı ile içeriği arasında ilginç bulduğumuz bir değerlendirmeye de değinmek yerinde olacaktır. Cahiliye Araplarının da kullandığı bir üslup ile “sabahın hayrola, günaydın” anlamında kullanılan “Umti” ifadesinin esere başlık olması ve bu ifade ile Suriye’de yaşanan savaşa hitap edilmesi, ta’riz yoluyla Suriye’de yaşananların bir iç savaşa dönüşmesindeki şaşkınlığa ya da hayal kırıklığına işaret eder denilebilir.

KAYNAKÇA

- Abdelmotaleb, Ceyna Kılınç, *Filistinli Edebiyatçı Cihad er-Recebî'nin “Len Emûte Sudan” Adlı Romanının İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.
- al-Yakîn, Ayat Abu, *Seher Halife'nin İlk Aşkım Adlı Romanı*, (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.
- Buyurgan, Serap, Usal, Yelda, “Türkiye’de Yaşayan Suriyeli İlkokul Öğrencilerinin “Savaş” Kavramına Yönelik Resimlerinin Analizi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 68 (Yaz/2018).
- Çelik, Yakup, “Tarih roman ilişkisi-tarihi romanda kişiler”, *Bilig* 22 (Yaz), (2002).
- Demir Can, *Suriye’de Kara Kışa Dönen Arap Baharı: Küresel ve Bölgesel Güçlerin Yönetimindeki Vekalet Savaşı* (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018.
- Demiryürek, Meral, “Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2 (2013).
- Eker, Sami, “Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1.
- Hasen, Mehâ, *Umti sabâhan eyyetuhe'l-harb*, Menşûrâtü'l-mutavassit, Milan, 2017.
- Karasu, Mithat Arman, “Suriye’deki İç Savaşın Çevresel Kökenleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 26 Sayı 3, Temmuz 2017.
- Kaypak, Şafak, Bimay, Muzaffer, “Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi”, Cilt: 6, Sayı: 1, 2016.
- Koçak, Konur Alp, “Yasemin Devrimi’nden “Arap Baharı”na Tunus”, *Ya-*

- sama Dergisi, 22, s. 26.
- Köselerli, Berna Berkman, "Yeni Medyanın Çatışma Çözümleyiciliği Rolü: Suriye Krizi Örneği", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 56 (2017/ Bahar III).
- Majadly, Haifa, Yılmaz, İbrahim, "Filistin Edebiyatında Kimlik Sorunu", *İLTED*, 46 2016/2.
- Okur, Mehmet Akif, "Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası", *Bilig*, Kış, 2009, Sayı: 48.
- Orhan, Oytun, "Suriye İç Savaşı ve Ortadoğu'da Güvenlik", *Ortadoğu Analiz*, Temmuz-Ağustos, Cilt: 6, Sayı: 63.
- Özçelik, Necdet, *Insurgency Or Terrorism: Dilemmas From The Syrian Civil War 2011-2015* (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. 2017.
- Özdemir, Çağatay, "Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?" *Bilgi* (33), 2016 Kış.
- Sandıklı, Atilla, Semir, Ali, *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*, BİLGESAM, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 52, İstanbul, 2012.
- Şen, Abdülkadir, *Suriye Askeri Muhalefeti*, ORSAM, Rapor No: 202, Ekim 2015.
- Topal, Coşkun, "Suriye İç Savaşı ve Uluslar arası Düzen", *KTU SBE Sos. Bil. Derg.* 2015 (9).
- Ulutaş, Ufuk, "Halid Hoca, Suriye Devrim mi, Bölünme mi?", Seta (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı), Mayıs, 2014.
- Çevrimiçi Kaynaklar**
- www.aljazeera.net/news/.../4/.../-/الأدبية-مهاحسن-خلقت-لأرو (Erişim: 30.07.2018).
- <https://www.abjjad.com/author/2192834560/%D9%85%D9%87%D8%A7-%D8%AD%D8%B3%D9%86/books> (Erişim: 31.07.2018).
- <https://www.alaraby.co.uk/.../الرواية-السورية-في-مراة-الحرب> (30.07.2018)
- <http://www.annd.org/data/item/cd/aw2012/2012/pdf/arabic/two1.pdf> (Erişim: 09.08.2018).
- http://www.kalamonreview.org/files/articles/pdf-xo2ZqR-2-2-Hussam_Himlawi.pdf (Erişim: 09.08.2018).

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Arslan, A. (2018). Bir Devrimin Fetal Ölümüne İlişkin Otopsi Raporu: Mehâ Hasen'in Umti Sabâhan Eyyetuhe'l-Harb Romanı, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7774>, Number: 70 Autumn I 2018, p. 531-545.